

Poe, encara

Edgar Allan Poe va néixer a Boston el 19 de gener de 1809, ara fa dos-cents anys, i va morir a Baltimore el 1849. En l'avinentsa d'aquests aniversaris, «Serra d'Or» ofereix als seus lectors dues reflexions, sobre la recepció de l'obra de Poe entre nosaltres i sobre la influència actual de l'autor vuitcentista més present entre els lectors.

Sobre la recepció d'Edgar Allan Poe en terres catalanes

per Ramon Pinyol i Torrents

El coneixement de l'obra d'Edgar Allan Poe sembla una mica tardà a Catalunya en relació amb altres llocs de la Península. A Barcelona i a València hi ha diverses publicacions de llibres seus en castellà en les darreres dècades del segle XIX, tant en volums solts com en reculls antològics al costat d'altres autors vuitcentistes. Entre aquestes edicions, val la pena de remarcar-ne dues: la que, il·lustrada per Eusebi Planas, un dels dibuixants catalans més destacats de l'època, es va publicar el 1879 amb el títol *Historias extraordinarias* (aplec de diversos autors, entre els quals Poe) i la de la famosa «Biblioteca Arte y Letras» (que dirigia Josep Yxart), del 1887, amb idèntica denominació, però dedicada exclusivament a Poe.

Com és ben sabut, el mercat del llibre en català al segle XIX era absolutament precari i no hi ha editorials

que en publiquin col·leccions: tan sols llibres solts en català si els autors se'ls paguen. Aquesta situació, que no canviarà fins al segle XX, només tenia el pal·liatiu dels fulletons en català d'algunes de les escasses publicacions periòdiques que apareixien i desapareixien constantment. Per això les primeres versions catalanes de Poe sortiren precisament com a fulletó del «Diari Català» de Valentí Almirall: l'antologia *Noveletas escullidas de Edgart Poe y de Bret Harte. Traduhidas expressament pera lo Diari Catalá*, que conté els textos següents: B. Harte, «Idili en la vall roja»; E.A. Poe, «L'home-girafa»; E.A. Poe, «Lo gat negre»; B. Harte, «Mliss»; i E.A. Poe, «Génessis d'un poema. Lo corb. Método de la composició». El llibre, de només setanta-sis pàgines, duu a la portada la data de 1879 i va sortir en deu plecs, del 19

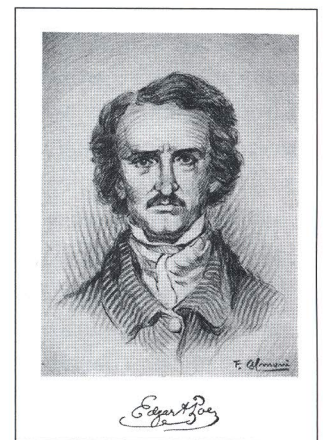
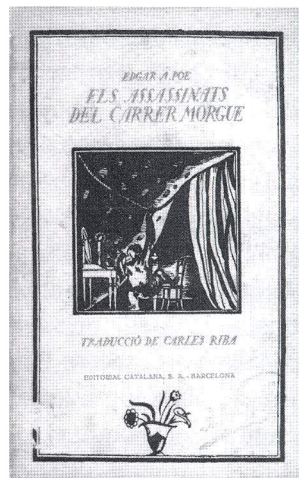
d'agost de 1879 al 19 de març de 1880. Tot i que no hi consta el nom del traductor, sembla que podria ser un dels redactors del «Diari», un desconegut Pere Sacases.

El que sí que hi ha són «Quatre paraules del traductor als lectors», on s'informa d'algunes dades biogràfiques i crítiques sobre els dos autors nord-americans. De Poe s'afirma que ja és molt conegut, «puix s'han traduït en distintes ocasions obretes seves, si bé que, en honor a la veritat, quasi mai han sigut ben escollides, ni creiem que hagin passat de mitja dotzena les publicades. [...] i per això ne donarem algunes, fins ara no traduïdes a cap dels idiomes espanyols [cosa no certa, almenys pel que fa a "El gat negre"]». Edgar Poe és sens dubte un dels escriptors més eminents, realitzant-se en ell lo fenomen d'unir-se una imaginació brillant a una intel·ligència sintètica i analítica de primera força». La intencionalitat de la traducció de Poe no pot quedar més clara. I val a dir, encara, que la versió catalana és feta a partir de les franceses per Baudelaire, cosa habitual aleshores i fins molt més endavant per a totes les llengües hispàniques.

El segle XX: traduccions i recepció fins a la guerra

Les editorials barcelonines que publiquen en castellà converteixen Poe en un autor de consum, tant dins col·leccions generals com en d'altres d'especialitzades en narrativa de misteri, d'aventures o detectivesca durant aquest període. En paral·lel, però, Poe esdevé per a la intel·lectualitat catalana de l'època un escriptor de culte, singularment per als noucentistes i els seus epígons. Pocs autors, posem per cas, són tan citats en el *Glosari* de l'Ors com ell. Valgui com a succinta mostra aquest fragment de la «glosa» «Edgar Allan Poe», de 1909: «Edgar Poe era un altíssim company nostre, perdut entre la barbàrie americana de fa un segle. No havent pogut tenir el consol de viure en la nostra companyia, li ha cabut almenys la glòria de ser-nos el Mestre i el Patró [d'Arbitrarietat]. [...] El vulgus, que s'ha extremit amb les "Històries extraordinàries", no coneix del puríssim poeta [...] [ni de les Històries] el que és millor: la llengua i la ironia.»

Si deixem de banda algunes traduccions esparses, com ara una de perduda de Pompeu Fabra del poema «Ulalume» i de contes en revistes com «Catalunya» («El diable del cloquer», traduït per E. Vallès el 1905) o «De Tots Colors» («Ombra», en versió d'A. Torrellas de 1908) i una curiosa adaptació com a monòleg de «Cor delator», feta per aquest darrer traductor el mateix any per a la col·lecció teatral «Biblioteca De Tots Colors», les traduccions importants de la primera part del període són les de Carles Riba. En efecte, les va publicar

Poe, musical de Dagoll Dagom de 2002. (Foto: Ros Ribas)

La primera edició d'*Els assassinats del carrer Morgue* (sense preposició ni article) en traducció de Carles Riba a l'Editorial Catalana, 1918.

Edgar Allan Poe (1809-1849) en un dibuix de Francesc Almuní a la reedició d'*Els assassinats del carrer de la Morgue* de la Selecta el 1953.

amb el títol d'*Històries extraordinàries* i en dos volums, editats per la selecta Societat Catalana d'Edicions, el 1915 i el 1916, respectivament. I encara el 1918 amb el títol *Els assassinats del carrer Morgue* Riba va traduir sis contes més per a l'Editorial Catalana. Tot i no contenir tots els relats curts de l'escriptor nord-americà, les versions de Riba, que depenen força de la traducció francesa de Baudelaire, van tenir un important ressò dins les files noucentistes (Ors, Folguera, López-Picó o Farran i Mayoral), alhora que deuen ser, probablement, de les de qualsevol autor que més fortuna han tingut dins el nostre món editorial, ja que han estat reeditades, tant per a un públic culte com per a un de més general,

de manera continuada fins avui (abans de la guerra: Editorial Catalana, La Novel·la Estrangera i Quaderns Literaris; després, Selecta i Quaderns Crema).

A banda de les traduccions ribianes, que gairebé dominaven el mercat, cal fer esment d'algunes altres traduccions d'aquells anys. Tenim, per seguir un cert fil cronològic, en primer lloc dos contes, «El gat negre» i «Retrato ovalat», girats en valencià per V. Tomàs i Martí, apareguts dins «Lo Cuento del Dumenche» el 1920. Agustí Esclasans, per la seva banda, va donar a conèixer el 1934, dins la «Col·lecció Popular Barcino», *Els poemes d'Edgar Poe*, primera edició en català, que sapiguem, de textos poètics del nord-americà. El 1938, i dins la col·lecció «Oreig de la Rosa dels Vents», sota el títol d'*Edgar A. Poe*, Esclasans va tornar a donar poesia de Poe, ara en versió bilingüe. També el mallorquí Tomàs Forteza es va interessar pel vessant líric del nostre autor, i també en versió bilingüe va publicar *El corb* (recollida després en altres volums de l'autor) el 1935. També aquest any, dins la «Biblioteca Univers» que dirigia Carles Soldevila per a la Llibreria Catalònia, es va publicar el volum *L'escarabat d'or / El misteri de Maria Roget*, en versió de Carles Capdevila, versió també afortunada, ja que la primera d'aquestes dues narracions, revisada per Francesc Parcerisas i editada per La Magrana, ha obtingut diverses reimpressions des de 1981 fins a final dels noranta.

Des de la postguerra fins a avui

La fosca postguerra no va permetre, com és prou sabut, no sols el desplegament de la literatura catalana, sinó de manera especial la traducció. Poe continuà editant-se, en castellà, a Barcelona (Aymà, per exemple, publicava el 1942 *Filosofia de la composició*, en versió de Farran i Mayoral). O a Mèxic els anys cinquanta, en antologies de literatura nord-americana fetes per Agustí Bartra, que també n'edità, més endavant, a Barcelona. L'Editorial Selecta pogué recuperar una traducció ribiana, *Els assassinats del carrer de la Morgue* (1953) i, més endavant, les *Narracions extraordinàries* (1964).

A partir dels anys vuitanta, amb la tornada del català a l'ensenyament, s'inicià una veritable eclosió d'edicions de Poe, un fenomen que gosaria dir que no ha succeït amb cap altre autor vuitcentista. Certament, continuà essent un autor de culte (pensem per exemple en les traduccions poètiques fetes per Xavier Benguerel), però ara la cosa remarcable és que passà d'autor de consum a ser, sobretot, un autor escolar. Múltiples antologies, publicades tant al Principat com al País Valencià, han acollit peces del Poe narrador sota etiquetes com «ciència ficció», «terror», «misteri» o «policíac». Ara bé,

el nombre de les edicions de volums de contes de Poe publicats en aquests darrers vint-i-set anys impressiona, un fet que cal relacionar amb l'interès d'aquestes darreres dècades pel gènere fantàstic. Certament, atès el públic a qui van destinats, la majoria d'edicions contenen estudis introductoris, notes, il·lustracions i/o exercicis. És de notar que, en molts casos, no són traduccions completes dels relats, sinó adaptacions. I l'adaptació és especialment significativa en el llenguatge (també en les versions que no arreglen el text), allunyat del de les traduccions de Riba (que només reedita Quaderns Crema), avui de comprensió difícil per al públic escolar i fins per a un públic general. De fet, per a aquest darrer tipus de públic, el 2002 Columna va editar, en dos volums i sota el títol de *Tots els contes*, la primera traducció completa de la narrativa curta de Poe, en una esplèndida versió de Joan Solé.

Resulta impossible de relacionar ara i aquí tots els títols (que s'acosten a la cinquantena) i els traductors i adaptadors (no em puc estar de citar-ne alguns de molt notables, com Josep Vallverdú, Francesc Parcerisas o Jordi Arbonès, d'un conjunt que supera la vintena) que han publicat i publiquen obres de Poe, que sovint han tingut diverses reimpressions. D'editorials, només del País Valencià n'he comptat cinc; de Barcelona (i a voltes amb més d'un col·lecció), una quinzena; de Madrid, una, i de Vic, també una.

No podem acabar sense fer esment al musical *Poe* (2002), de la companyia Dagoll Dagom, el text del qual ha estat també editat. I, encara, recordar que els rotatius «Diari de Barcelona» el 1989 i «El Periódico de Catalunya» el 2005 han donat Poe en col·leccions associades a la venda dels diaris, cosa que sembla significar que encara es creu que aquest narrador és un referent per al públic general. En canvi, han anat destinades a un segment de lectors molt més petit títols com *El corb i altres poemes: filosofia de la composició* (1982), edició bilingüe, en traducció de X. Benguerel, *Bellesa i veritat* (1995, selecció i traducció de J. Pellicer), *Eureka: poema en prosa: l'univers físic i metafísic* (2002, traducció de J. Solé), *Idees per als escriptors. Baudelaire, Lovecraft, Poe* (1999, versions d'E. Gil Parreño) o el llibre de bibliòfil il·lustrat per Miquel Plana *Poemes d'Edgar Allan Poe* (1986, versions de J. Congost). Als antípodes d'aquests, el darrer publicat, *Els assassinats del carrer de la Morgue i altres contes* (2008, traducció-adaptació de J. Chumillas), acompanyat d'un CD amb la versió parlada, en una col·lecció d'Eumo de Vic el títol de la qual ja ho diu tot: «Català fàcil». Sembla, doncs, que avui Poe continua viu, i ben viu, per a tota classe de públic.